

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
IX kadencja

Druk nr 869
Warszawa, 4 stycznia 2021 r.

Pani
Elżbieta Witek
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i na podstawie art. 32 ust. 2 regulaminu Sejmu niżej podpisani posłowie wnoszą projekt ustawy:

- o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego "Samorząd dla Rodziny".

Do reprezentowania wnioskodawców w pracach nad projektem ustawy upoważniamy pana posła Piotra Uścińskiego.

(-) Kazimierz Choma; (-) Dominika Chorościńska; (-) Jan Duda; (-) Andrzej Gawron; (-) Teresa Glenc; (-) Władysław Kurowski; (-) Paweł Lisiecki; (-) Jerzy Małecki; (-) Elżbieta Płonka; (-) Tomasz Rzymkowski; (-) Anna Maria Siarkowska; (-) Sławomir Skwarek; (-) Beata Strzałka; (-) Piotr Uściński; (-) Patryk Wicher; (-) Bartłomiej Wróblewski; (-) Tomasz Zieliński.

USTAWA

z dnia 2021 r.

o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny”¹

Uznając, że rodzina jest podstawową komórką życia społecznego, szczególnym i przyjaznym środowiskiem życia obywateli oraz fundamentem trwałości narodu polskiego, mając na względzie, że małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod konstytucyjną ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej,

doceniając rolę i potencjał samorządu terytorialnego w realizacji polityki Państwa w oparciu o zasadę pomocniczości,

stanowi się, co następuje:

Art. 1. Ustawa określa sposób realizacji zadań jednostek samorządu terytorialnego w zakresie polityki prorodzinnej.

Art. 2. Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) rodzinie – należy przez to rozumieć wspólnotę osób związanych pokrewieństwem, powinowactwem, przysposobieniem lub związkiem małżeńskim zawartym zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1359);
- 2) polityce prorodzinnej – należy przez to rozumieć politykę nakierowaną na dobro wszystkich rodzin niezależnie od ich statusu społecznego i materialnego, realizowaną przez działania skierowane bezpośrednio do rodzin, a także kształtujące i promujące pozytywny wizerunek małżeństwa jako związku kobiety i mężczyzny, rodziny, macierzyństwa i rodzicielstwa;
- 3) samorządowym programie polityki prorodzinnej – należy przez to rozumieć gminny program polityki prorodzinnej, powiatowy program polityki prorodzinnej oraz wojewódzki program polityki prorodzinnej;

¹ Niniejszą ustawą zmienia się ustawy: ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, ustawę z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym i ustawę z dnia 5 czerwca o samorządzie województwa.

- 4) prorodzinnej organizacji pozarządowej – należy przez to rozumieć organizacje pozarządowe i podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057), które:
- a) wśród swoich celów statutowych wymieniają działalność na rzecz małżeństwa definiowanego zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej jako związek kobiety i mężczyzny, rodziny jako wspólnoty osób związanych małżeństwem, pokrewieństwem, powinowactwem lub przysposobieniem, macierzyństwa i rodzicielstwa oraz ochrony dzieci przed demoralizacją,
 - b) posiadają udokumentowane doświadczenie w realizacji projektów na rzecz rodziny.

Art. 3. 1. Jednostki samorządu terytorialnego opracowują i realizują samorządowy program polityki prorodzinnej, którego celem jest wyznaczenie średnio i długookresowej strategii realizacji polityki prorodzinnej.

2. Samorządowy program polityki prorodzinnej może określać w szczególności:

- 1) realizację diagnozy potrzeb i problemów rodziny;
- 2) instrumenty wsparcia dla rodzin według rozpoznanych potrzeb;
- 3) preferencje prorodzinne w zakresie dostępu do usług publicznych i innych zadań realizowanych przez jednostkę samorządu terytorialnego;
- 4) instrumenty wsparcia polityki prorodzinnej realizowanej przez inne jednostki samorządu terytorialnego
- 5) zasady współpracy przy realizacji polityki prorodzinnej z prorodzinnymi organizacjami pozarządowymi na zasadach przewidzianych w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;
- 6) instrumenty wspierające trwałość małżeństw oraz rodzin wychowujących dzieci;
- 7) działania sprzyjające rozwojowi zróżnicowanych form opieki nad dziećmi do lat 3;
- 8) zasady tworzenia i funkcjonowania samorządowego systemu zgłaszania naruszeń praw rodziny oraz zasady i tryb powołania kierującego tym systemem rzecznika praw rodziny;
- 9) wsparcie rodziny w jej funkcjach wychowawczych oraz rozwój skierowanych do rodziny usług społecznych, edukacyjnych, rekreacyjnych, sportowych lub kulturalnych sprzyjających integracji i umocnieniu więzi rodzinnych;
- 10) opracowanie systemu udostępniania informacji o usługach na rzecz rodziny.

3. Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego jest zobowiązany do corocznego przedstawiania organowi stanowiącemu i kontrolnemu sprawozdania z wykonania samorządowego programu polityki prorodzinnej, nie później niż do 30 marca następnego roku.

4. Sprawozdanie, o którym mowa w ust. 3, czyni się przedmiotem debaty.

Art. 4. W ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713 i 1378) wprowadza się następujące zmiany:

1) po art. 5c dodaje się art. 5d w brzmieniu:

„Art. 5d. 1. Gmina podejmuje działania na rzecz realizacji i promocji polityki prorodzinnej w społeczności lokalnej.

2. Rada gminy, z własnej inicjatywy lub na wniosek zainteresowanych środowisk, może utworzyć gminną radę do spraw rodziny, mającą charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny.

3. Gminna rada do spraw rodziny składa się z przedstawicieli działających na obszarze danej gminy prorodzinnych organizacji pozarządowych w rozumieniu art. 2 pkt 4 ustawy z dnia ... o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny” (Dz. U. z 2020 r. poz. ...).

4. Rada gminy, powołując gminną radę do spraw rodziny, nadaje jej statut określający tryb wyboru jej członków i zasady działania.”;

2) w art. 18 w ust. 2 po pkt 14a dodaje się pkt 14b w brzmieniu:

„14b) podejmowanie uchwał w sprawie gminnej polityki prorodzinnej, w tym opracowywanie gminnego programu polityki prorodzinnej, o którym mowa w art. 2 pkt 3 ustawy z dnia ... o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny”.”;

3) w art. 21 dodaje się ust. 5 i 6 w brzmieniu:

„5. Komisja właściwa do spraw rodziny lub polityki społecznej albo w przypadku jej niepowołania właściwa komisja rewizyjna opiniuje uchwały rady gminy pod kątem zgodności z polityką prorodzinną oraz skutków regulacji dla rodzin.

6. W posiedzeniach komisji o której mowa w ust. 5. z prawem zabierania głosu w dyskusji oraz składania wniosków mogą brać udział przedstawiciele działających na

obszarze danej gminy prorodzinnych organizacji pozarządowych w rozumieniu art. 2 pkt 4 ustawy z dnia ... o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny”, którzy na ich wniosek są informowani o terminach kolejnych posiedzeń komisji.”.

Art. 5. W ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2020 r. poz. 920) wprowadza się następujące zmiany:

1) po art. 3d dodaje się art. 3e w brzmieniu:

„Art. 3e. 1. Powiat podejmuje działania na rzecz realizacji i promocji polityki prorodzinnej w społeczności lokalnej.

2. Rada powiatu, z własnej inicjatywy lub na wniosek zainteresowanych środowisk, może utworzyć powiatową radę do spraw rodziny, mającą charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny.

3. Powiatowa rada do spraw rodziny składa się z przedstawicieli działających na obszarze powiatu prorodzinnych organizacji pozarządowych, w rozumieniu art. 2 pkt 4 ustawy z dnia ... o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd Rodziny” (Dz. U. z 2020 r. poz. ...).

4. Rada powiatu, powołując powiatową radę do spraw rodziny, nadaje jej statut określający tryb wyboru jej członków i zasady działania.”;

2) w art. 12 po pkt 10a dodaje się pkt 10b w brzmieniu:

„10b) podejmowanie uchwał w sprawie powiatowej polityki prorodzinnej, w tym opracowywanie powiatowego programu polityki prorodzinnej, o którym mowa w art. 2 pkt 3 ustawy z dnia ... o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny”;;”;

3) w art. 17 dodaje się ust. 2a i 2b w brzmieniu:

„2a. Komisja właściwa do spraw rodziny lub polityki społecznej albo w przypadku jej niepowołania właściwa komisja rewizyjna opiniuje uchwały rady powiatu pod kątem zgodności z polityką prorodzinną oraz skutków regulacji dla rodzin.

2b. W posiedzeniach komisji o której mowa w ust. 2a z prawem zabierania głosu w dyskusji oraz składania wniosków mogą brać udział przedstawiciele działających na

obszarze powiatu prorodzinnych organizacji pozarządowych w rozumieniu art. 2 pkt 4 ustawy z dnia ... o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny”, którzy na ich wniosek są informowani o terminach kolejnych posiedzeń komisji.”.

Art. 6. W ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2018 r. poz. 913) wprowadza się następujące zmiany:

1) po art. 10a dodaje się art. 10b w brzmieniu:

„Art. 10b. 1. Województwo podejmuje działania na rzecz realizacji i promocji polityki prorodzinnej w społeczności regionalnej.

2. Sejmik województwa, z własnej inicjatywy lub na wniosek zainteresowanych środowisk, może utworzyć wojewódzką radę do spraw rodziny, mającą charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny.

3. Wojewódzka rada do spraw rodziny składa się z przedstawicieli działających na obszarze województwa prorodzinnych organizacji pozarządowych w rozumieniu art. 2 pkt 4 ustawy z dnia ... o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny” (Dz. U. z 2020 r. poz. ...).

4. Sejmik województwa, powołując wojewódzką radę do spraw rodziny, nadaje jej statut określający tryb wyboru jej członków i zasady działania.”;

2) w art. 18 po pkt 19a dodaje się pkt 19b w brzmieniu:

„19b) podejmowanie uchwał w sprawie wojewódzkiej polityki prorodzinnej, w tym opracowywanie wojewódzkiego programu polityki prorodzinnej, o którym mowa w art. 2 pkt 3 ustawy z dnia ... o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny”;;”;

3) w art. 28 dodaje się ust. 3 i 4 w brzmieniu:

„3. Komisja właściwa do spraw rodziny lub polityki społecznej albo w przypadku jej niepowołania właściwa komisja rewizyjna opiniuje uchwały sejmiku województwa pod kątem zgodności z polityką prorodzinną oraz skutków regulacji dla rodzin.

4. W posiedzeniach komisji, o której mowa w ust. 3 z prawem zabierania głosu w dyskusji oraz składania wniosków mogą brać udział przedstawiciele działających na

obszarze województwa prorođzinych organizacji pozarządowych w rozumieniu art. 2 pkt 4 ustawy z dnia ... o polityce prorođzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny”, którzy na ich wniosek są informowani o terminach kolejnych posiedzeń komisji.”.

Art. 7. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Uzasadnienie

Celem projektowanej ustawy jest ułatwienie i usprawnienie realizacji zadań własnych samorządów terytorialnych w zakresie polityki prorodzinnej, a przez to otoczenie lepszą ochroną i opieką polskich rodzin.

Polityka prorodzinna, tak jak każda inna polityka, powinna być realizowana przez Państwo z zachowaniem zasady subsydiarności. W tym celu należy wykorzystać potencjał samorządów terytorialnych, wykazujących inicjatywę i wolę działania w tym zakresie, które jednak z uwagi na brak uregulowanych prawnie narzędzi, obecnie napotykają trudności w tym zakresie.

W trzech bazowych ustawach samorządowych tj. w ustawie o samorządzie gminnym, w ustawie o samorządzie powiatowym oraz o w ustawie samorządzie województwa jako jedno z głównych zadań j.s.t. wymieniona została polityka prorodzinna (art. 7 ust. 1 pkt 16 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, art. 4 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, art. 14 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa). Jest to jednak chyba jedyne zadanie, jakie wskazane zostało samorządom do realizacji w ogólny sposób. Praktycznie w zakresie każdej z pozostałych kompetencji samorządów (edukacja, pomoc społeczna, ochrona zdrowia itd.) istnieją ustawy określające szczegółowe kompetencje każdego organu władzy. Natomiast w dalszym ciągu brakuje ustawy, której tematyka jest poświęcona wyłącznie polityce prorodzinnej. Brak jest w reżimie prawnym regulacji stanowiących o tym, czym ma być polityka prorodzinna realizowana przez samorzady i jaki ma być jej zakres. Jedynie w ustawie o samorządzie gminnym zapisano, że w ramach polityki prorodzinnej gmina zapewnić ma kobietom w ciąży opiekę socjalną, medyczną i prawną. Trudno jednak mówić o skutecznej polityce prorodzinnej na poziomie gminy, jeśli miałyby się ograniczać do tego wąskiego zakresu. W przypadku powiatów i województw brak ustawy dotyczącej polityki prorodzinnej praktycznie uniemożliwia realizację tego zadania. Wyraźnie bowiem zapisano, że samorzady te wykonują zadania opisane ustawami. Skoro więc żadna ustawa nie opisuje polityki prorodzinnej, jaką mają realizować powiaty i województwa, to przepis ten często staje się martwy. Próby uchwalania samorządowych programów polityki prorodzinnej, a także realizacji działań w tym zakresie spotykają się czasami z oporem ze strony organów nadzorczych, które nie znajdują

podstaw prawnych do wydatkowania środków publicznych na prorodzinne pomysły samorządowców.

Preambuła oraz definicje podane na początku projektu ustawy nawiązują w zasadzie do treści Konstytucji RP, definicji rodziny wielodzietnej z ustawy o Karcie Dużej Rodziny, czy treści ślubowania małżeńskiego, wyrażonej w Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym i zdają się precyzować pewne wartości, powszechnie uznane w porządku prawnym Rzeczypospolitej Polskiej.

Art 3. projektu ustawy wprowadza obowiązek opracowania przez j.s.t. samorządowych programów polityki prorodzinnej, których celem jest wyznaczenie strategii realizacji polityki prorodzinnej. Projekt ustawy nie narzuca sposobu przygotowania dokumentu, pozostawiając w tym zakresie maksymalną wolność samorządowcom. Zawarty jest bowiem katalog przykładowych elementów, jakie dokument może zawierać. Wskazane elementy nie są jednak obligatoryjne, każdy samorząd może bowiem inaczej rozeznaczyć potrzeby. Proponowane jest, aby organy wykonawcze j.s.t. przedstawiały corocznie sprawozdania z realizacji samorządowych programów polityki prorodzinnej.

Art 4., art 5. oraz art 6. projektu zawierają zmiany w ustawach: o samorządzie gminnym, o samorządzie powiatowym oraz o samorządzie województwa. Na wszystkich szczeblach samorządu wprowadzona zostanie fakultatywność powoływania tzw. rad ds. rodziny, mających charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny. Wprowadzony zostanie także obowiązek opiniowania przez właściwą komisję uchwał rady gminy, rady powiatu i sejmiku województwa pod kątem zgodności z polityką prorodzinną oraz skutków regulacji dla rodzin.

Proponuje się, by ustawa weszła w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Projektowana ustawa nie będzie miała wpływu na sektor finansów publicznych, nie wpłynie również na sytuację małych i średnich przedsiębiorców.

Projekt ustawy nie wymaga zasięgnięcia opinii, dokonania konsultacji albo uzgodnienia z organami i instytucjami Unii Europejskiej, w tym Europejskim Bankiem Centralnym.

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.

Warszawa, 8 stycznia 2021 r.

BAS-WAPM-10/21

Pani
Elżbieta Witek
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Opinia w sprawie zgodności z prawem Unii Europejskiej poselskiego projektu ustawy o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny” (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Piotr Uściński)

Na podstawie art. 34 ust. 9 uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 roku – Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Monitor Polski z 2019 r. poz. 1028, ze zmianami) sporządza się następującą opinię:

1. Przedmiot projektu ustawy

Projekt ustawy określa sposób realizacji zadań jednostek samorządu terytorialnego w zakresie polityki prorodzinnej. Zgodnie z art. 3 ust. 1 projektu ustawy jednostki samorządu terytorialnego mają opracowywać i realizować samorządowy program polityki prorodzinnej, którego celem jest wyznaczenie średnio i długookresowej strategii realizacji polityki prorodzinnej. Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego będzie zobowiązany do corocznego przedstawiania organowi stanowiącemu i kontrolnemu sprawozdania z wykonania samorządowego programu polityki prorodzinnej (art. 3 ust. 3 projektu ustawy).

W art. 4 projektu ustawy projektodawcy proponują znowelizowanie ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713, ze zm.). Zgodnie z proponowanymi zmianami rada gminy będzie mogła utworzyć gminną radę do spraw rodziny, mającą charakter konsultacyjny i doradczy, do właściwości rady gminy będzie należeć podejmowanie uchwał w sprawie gminnej polityki prorodzinnej, w tym opracowywanie gminnego programu polityki prorodzinnej, natomiast komisja właściwa do spraw rodziny lub polityki społecznej albo – w przypadku jej niepowołania – właściwa komisja rewizyjna ma opiniować uchwały rady gminy pod kątem zgodności z polityką prorodzinną oraz skutków regulacji dla rodzin.

W art. 5 i art. 6 projektu ustawy zawarto propozycje wprowadzenia analogicznych zmian w ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie

powiatowym (Dz. U. z 2020 r. poz. 920) oraz ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2020 r. poz. 1668, ze zm.).

Projektowana ustawa ma wejść w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

2. Stan prawa Unii Europejskiej w materii objętej projektem ustawy

Materia, której dotyczy projekt ustawy, pozostaje poza zakresem regulacji prawa Unii Europejskiej.

3. Analiza przepisów projektu ustawy pod kątem ustalonego stanu prawa Unii Europejskiej

Projekt ustawy nie reguluje kwestii objętych zakresem prawa Unii Europejskiej.

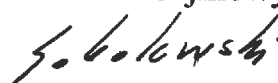
4. Konkluzja

Poselski projekt ustawy o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny” nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.

Autor:

Tomasz Jaroszyński
ekspert ds. legislacji
w Biurze Analiz Sejmowych

Akceptował:
Wicedyrektor
Biura Analiz Sejmowych

Przemysław Sobolewski

BAS-WAPM-11/21

Warszawa, 8 stycznia 2021 r.

Pani
Elżbieta Witek
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Opinia w sprawie stwierdzenia, czy poselski projekt ustawy o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny” (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Piotr Uściński) jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej w rozumieniu art. 95a regulaminu Sejmu

Projekt ustawy określa sposób realizacji zadań jednostek samorządu terytorialnego w zakresie polityki prorodzinnej. Zgodnie z art. 3 ust. 1 projektu ustawy jednostki samorządu terytorialnego mają opracowywać i realizować samorządowy program polityki prorodzinnej, którego celem jest wyznaczenie średnio i długookresowej strategii realizacji polityki prorodzinnej. Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego będzie zobowiązany do corocznego przedstawiania organowi stanowiącemu i kontrolnemu sprawozdania z wykonania samorządowego programu polityki prorodzinnej (art. 3 ust. 3 projektu ustawy).

W art. 4 projektu ustawy projektodawcy proponują znowelizowanie ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713, ze zm.). Zgodnie z proponowanymi zmianami rada gminy będzie mogła utworzyć gminną radę do spraw rodziny, mającą charakter konsultacyjny i doradczy, do właściwości rady gminy będzie należeć podejmowanie uchwał w sprawie gminnej polityki prorodzinnej, w tym opracowywanie gminnego programu polityki prorodzinnej, natomiast komisja właściwa do spraw rodziny lub polityki społecznej albo – w przypadku jej niepowołania – właściwa komisja rewizyjna ma opiniować uchwały rady gminy pod kątem zgodności z polityką prorodzinną oraz skutków regulacji dla rodzin.

W art. 5 i art. 6 projektu ustawy zawarto propozycje wprowadzenia analogicznych zmian w ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2020 r. poz. 920) oraz ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2020 r. poz. 1668, ze zm.).

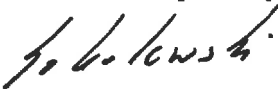
Projekt ustawy nie zawiera przepisów mających na celu wykonanie prawa Unii Europejskiej.

Poselski projekt ustawy o polityce prorodzinnej jednostek samorządu terytorialnego „Samorząd dla Rodziny” **nie jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej** w rozumieniu art. 95a regulaminu Sejmu.

Autor:

Tomasz Jaroszyński
ekspert ds. legislacji
w Biurze Analiz Sejmowych

Akceptował:
Wicedyrektor
Biura Analiz Sejmowych

Przemysław Sobolewski